

Діяльність у спортивній галузі для сталого розвитку суспільства: закордонний досвід

Галина Цигура

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Чернігів, Україна

Анотація. Проаналізовано наукову, науково-методичну літературу та доступні інформаційні джерела мережі Інтернет з питань діяльності в галузі фізичної культури і спорту для досягнення цілей сталого розвитку. Здійснено систематизацію та узагальнення основних видів діяльності в галузі фізичної культури і спорту за кордоном для сталого розвитку суспільства. **Мета.** Проаналізувати основні види діяльності в галузі фізичної культури і спорту за кордоном для сталого розвитку суспільства. **Методи.** Аналіз, систематизація та узагальнення даних наукової, науково-методичної літератури та доступних інформаційних джерел мережі Інтернет. **Результати.** За кордоном галузь фізичної культури і спорту працює в напрямі реалізації стратегії сталого розвитку з 1994 р. Ініціатором цього руху був Міжнародний олімпійський комітет, який першим зробив акцент на екологізації спортивних заходів. З 2018 р. до реалізації цілей сталого розвитку активно долучається велика кількість спортивних організацій: спортивні клуби, союзи, асоціації, ліги, федерації. Всі вони мають стратегічні плани для сприяння сталому розвитку, які активно здійснюють із залученням широкого кола партнерів; питання сталого розвитку входять до освітніх програм для тренерів та посадових осіб. Основні напрями роботи спортивних організацій та організаторів спортивних подій щодо сталого розвитку можна об'єднати за такими категоріями: енергоменеджмент, використання води, відповідальне ставлення до продуктів харчування, поводження з пластиком, з відходами, відповідний транспорт, захист та відновлення екосистем, освіта для сталого розвитку, взаємодія з громадами. Увагу всього населення планети до захисту навколишнього середовища та формування навичок сталості фокусують і окремі спортсмени, які створюють благодійні фонди та асоціації й активно пропагують ідеї сталості. Великий досвід з питань реалізації цілей сталого розвитку, який накопичений у галузі фізичної культури і спорту за кордоном, є надзвичайно цінним для спортивної галузі України.

Ключові слова: сталий розвиток, галузь фізичної культури і спорту, спортивні організації, освіта для сталого розвитку.

Halyna Tsyhura

ACTIVITIES IN THE FIELD OF SPORTS FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY: FOREIGN EXPERIENCE

Abstract. The scientific and scientific-methodological literature as well as available information from the Internet sources on the activities in the field of physical culture and sports to achieve the sustainable development goals were analyzed. The main activities in the field of physical culture and sports abroad for the sustainable development of society were systematized and generalized. **Objective.** To analyze the main activities in the field of physical culture and sports abroad for the sustainable development of society. **Methods.** Analysis, systematization and generalization of data of scientific and scientific-methodical literature and available information from the Internet sources. **Results.** Abroad, the field of physical culture and sports has been working towards the implementation of the strategy of sustainable development since 1994. The initiator of this movement, the International Olympic Committee, was the first to focus on the greening of sporting events. Since 2018, a large number of sports organizations including sports clubs, unions, associations, leagues, and federations have been actively involved in the implementation of sustainable development goals. All of them have strategic plans to promote sustainable development, which they actively implement with the involvement of a wide range of partners; the issues of sustainable development are included in educational programs for coaches and officials. The main areas of activity of sports organizations and organizers of sports events focused on sustainable development can be grouped into the following categories: energy management, water usage, responsible attitude to food, plastic management, waste management, appropriate transportation, protection and restoration of ecosystems, education for sustainable development, and interaction

Вступ. Офіційно спорт було визнано рушійною силою сталого розвитку тільки з 2018 р. [34]. Адже, як свідчать дослідження науковців, більшість спортсменів і вболівальників тривалий час не бачили зв'язку між спортом і навколишнім середовищем [13]. Попри це, з 1994 р. спортивна галузь доєдналася до реалізації стратегії сталого розвитку і трактувалося це на той час як «екологізація усіх заходів та встановлення екологічних критеріїв щодо проведення Олімпійських ігор» – саме так було проголошено на XII ювілейному Олімпійському конгресі в Парижі [5]. Як результат, було внесено відповідні зміни в Олімпійську хартію, і з того часу серед завдань МОК (Міжнародного олімпійського комітету) з'явилися такі: «сприяти і підтримувати відповідальний підхід до проблем охорони навколишнього середовища, сприяти екологічно сталому розвитку спорту та вимагати, щоб Олімпійські ігри проводилися відповідно до цих принципів» [3].

Виконання цих завдань сприяло появі такого терміна як «зелені Олімпійські ігри», першими з яких стали Олімпійські ігри в Ліллегаммері у 1994 р. (Норвегія). Видатні результати цих ігор щодо їх екологічної політики прославилися на весь світ [12, 27]. Згодом для підготовки та офіційної оцінки «екологічності» ігор стали залучати Greenpeace, і щоб отримати дозвіл на проведення Олімпійських ігор, організатори повинні були орієнтуватися на нові вимоги МОК. Кожні наступні Олімпійські ігри мали екологічні проєкти, серед яких були як вдалі, так і не дуже. Але мета була незмінна – щоб Олімпійські ігри мали якомога менший вплив на навколишнє середовище [32, 35].

Чергові зміни в Олімпійській хартії відбулися в 2007 р., вони стосувалися появи серед завдань МОК такого положення, як «заохочення жінок у спорті на всіх рівнях та впровадження принципу рівності чоловіків і жінок». А згодом стала реалізовувати-

Tsyhura H. Activities in the field of sports for the sustainable development of society: foreign experience. Theory and Methods of Physical education and sports. 2022; 1: 112–119
DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.112–119

Цигура Г. Діяльність у спортивній галузі для сталого розвитку суспільства: закордонний досвід. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2022; 1: 112–119
DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.112–119

with communities. The attention of the entire population of the planet to the environment protection and development of sustainability skills has been also focused by individual athletes who create charitable foundations and associations and actively promote the ideas of sustainability. Extensive experience in the implementation of sustainable development goals, which has been accumulated in the field of physical culture and sports abroad, is extremely valuable for the field of sports in Ukraine.

Keywords: sustainable development, the field of physical culture and sports, sports organizations, education for sustainable development.

ся програма освіти олімпійських цінностей [35].

З 2018 р., після офіційного визнання спорту однією з рушійних сил сталого розвитку на рівні з освітою [34] до реалізації цілей сталого розвитку стали активно приєднуватися всесвітні та міжнародні федерації й союзи, серед яких: Всесвітня федерація веслування (FISA), Всесвітня ліга серфінгу (WSL), Всесвітня федерація стрільби з лука (WA-FITA), Міжнародна федерація футболу (FIFA), Міжнародна федерація скелелазіння та альпінізму (UIAA), Міжнародний союз триатлоністів (ITU), Міжнародна федерація хокею (IIHF), Міжнародна федерація кінного спорту (FEI), Міжнародна федерація самбо (FIAS), Міжнародна федерація рафтингу (IRF), Міжнародна федерація спортивного орієнтування (IOF), Міжнародна федерація лижного спорту (FIS), Міжнародна федерація гольфу (IGF), Міжнародна автомобільна федерація (FIA), Міжнародна федерація баскетболу (FIBA), Міжнародна федерація дзюдо (IJF), Міжнародний союз велосипедистів (UCI), Міжнародний союз біатлоністів (IBU) та інші [22, 38].

Долучилися і місцеві спортивні ліги, асоціації, союзи, клуби різних видів спорту Канади, США, Бразилії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Швеції, Данії, Шотландії, Іспанії, Австралії, Польщі, Мексики, Саудівської Аравії та інших країн (України, на жаль, у цьому списку нема): Союз європейських футбольних асоціацій (UEFA), Німецький футбольний союз (Deutscher Fußball-Bund), Футбольна асоціація Англії, Футбольна ліга Пуерто-Рико, Футбольні клуби: «Гіберніан», «Форест Грін Роверс», «Арсенал», «Ліверпуль», «Челсі», «Парі Сен-Жермен», «Ювентус» та інші; Гонконзький союз регбі, Клуб регбі «Туллон», Велосипедний тур AEG Amgen по Каліфорнії, Тур де Франс, Націо-

нальна баскетбольна асоціація (NBA), Французька федерація легкої атлетики, Асоціація бігу Сакраменто, Волейбол Ле-Шомон, Швейцарська федерація волейболу та інші [38].

Крокування українського спорту шляхом сталого розвитку тільки розпочинається, хоча «Декларацію з навколишнього середовища і розвитку» та «Порядок денний на XXI століття» представниками нашої держави підписано ще у 1992 р. Першим важливим кроком до сталого розвитку в українському спорті було впровадження олімпійської освіти та виховання олімпійських цінностей, що стало можливим завдяки активній позиції НОК України та працям відомих науковців: В. М. Платонова, С. Н. Бубки, М. М. Булатової, Л. О. Драгунова, В. В. Томашевського, С. Ф. Матвєєва, Ю. П. Мічуди, О. А. Шинкарук, В. І. Воронової, В. М. Єрмолової та ін. [1,2]. Цим реалізуються такі цілі сталого розвитку, як Ціль 3, Ціль 4, Ціль 5, Ціль 10. Тобто за допомогою олімпійської освіти активно реалізується одна зі складових сталого розвитку – соціальна.

На жаль, поєднуючи спорт з культурою та освітою, пропагуючи активну рухову діяльність та здоровий спосіб життя, ми забуваємо, що дійсно зберегти здоров'я можна тільки в здоровому навколишньому середовищі, яке включає не тільки соціум, а й природне середовище, від якості якого залежить існування будь-якої форми життя на планеті, й людини в тому числі. Ми випускаємо з поля зору той факт, що фізична культура і спорт – це та безмежна арена, на якій можна не тільки навчатися життєвих навичок, включаючи дружбу, толерантність, чесну гру, недискримінацію, досконалість, мужність, партнерство, а й любов до природи та потребу її збереження й відновлення. Спорт – це той вид діяльності, який може повести за

собою все населення громади, міста, країни й усього світу для досягнення однієї мети – подолання глобальних проблем людства через шлях сталого розвитку.

Тільки у 2020 р. до напрямів всеукраїнського освітнього проекту НОК України включили «Олімпійський екомодуль» – ECOUmpic, як проєкт із захисту навколишнього середовища [4]. Чи стане він постійним в Україні – покаже час.

Серед освітніх закладів спортивного профілю активно пропагує напрям «спорт та навколишнє середовище» Національний університет фізичного виховання і спорту України, який з 2018 р. щорічно проводить конференцію «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи». Також тут функціонує магістратура за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» спеціалізації «Екологія спорту».

Незважаючи на такі позитивні зрушення, активних масових практичних дій спортивної галузі з реалізації всього комплексу цілей сталого розвитку в Україні, на жаль, не спостерігаємо. Звичай спорт орієнтується на соціальну складову, екологічна й економічна складові в більшості випадків нівелиуються, тоді як за межами України спортивна галузь активно працює в напрямках захисту й відновлення навколишнього середовища, раціонального використання ресурсів планети, а МОК для допомоги спорту практично рухатись у цьому напрямі розробляє відповідні путівники [28].

Зважаючи на те що за кордоном спортивна галузь вже накопичила значний матеріал з питань реалізації цілей сталого розвитку, адже долучилася до цього напрямку дій ще з 1994 р., вважаємо вивчення такого закордонного спортивного досвіду актуальним і доцільним для галузі фізичної культури і спорту України.

Мета дослідження – проаналізувати, систематизувати та узагальнити основні види діяльності в галузі фізичної культури і спорту за кордоном для сталого розвитку суспільства.

Методи: аналіз, систематизація та узагальнення даних наукової,

науково-методичної літератури та джерел мережі Інтернет.

Результати дослідження та їх обговорення. Позитивні «зелені» зусилля, які було здійснено для підготовки до Олімпійських ігор «Ліллегаммер-1994», а потім «Сідней-2000», привели до появи збірника «Олімпійські екологічні рекомендації Greenpeace: посібник зі сталих подій». У ньому висвітлено ті керівні екологічні принципи, дотримання яких мінімізує вплив Олімпійських ігор на навколишнє середовище [29]. Відтоді під час підготовки до Олімпійських ігор організатори намагаються звертати увагу на дотримання позиції екологічності. Згодом аналогічну ініціативу переймають спортивні федерації, чемпіонати, ліги, клуби. Вони беруть на себе зобов'язання в напрямі збереження довкілля та виконання інших позицій сталого розвитку, пропаганди відповідної поведінки серед молоді та вболівальників. Наприклад, багато спортивних організацій стають учасниками Рамкової програми ООН «Спорт за клімат», станом на листопад 2021 р. їх налічується 273 [38]. Іншим прикладом є змагання найвидатніших футбольних ліг світу за перше місце у «Рейтингу відповідальності», який враховує такі сфери впливу, як управління, спільнота, навколишнє середовище (цей рейтинг публікується ResponsiBALL щороку, починаючи з 2011 р.); намагання спортивних клубів отримати екологічну сертифікацію тощо [31].

Важливим є те, що докорінно змінюється політика спортивних клубів, вони починають звертати увагу не тільки на соціальні складові, актуальними стають всі три складові сталого розвитку: соціальна, економічна та екологічна – тепер їх розглядають у взаємозв'язку.

Проаналізувавши доступні джерела інформації з питань досягнення цілей сталого розвитку, які намагаються реалізувати МОК, федерації, ліги, спортивні клуби різних видів спорту в різних країнах світу, можна стверджувати, що нині за кордоном престижним для спортивних клубів є мати партнера з питань сталого розвитку, який допомагає у реалізації від-

повідних проєктів. Клуби мають стратегічний план для сприяння сталому розвитку, а питання щодо нього входять до освітніх програм для тренерів та посадових осіб [21, 30].

Всі основні напрями роботи спортивних організацій за кордоном щодо сталого розвитку ми об'єднали за категоріями, наповнення яких розглянемо більш детально.

Енергоменеджмент. Чи не одним з найпопулярніших напрямів діяльності у спортивній галузі є раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів, що досягається найрізноманітнішими методами. Так, як джерело енергії активно використовують «зелене» паливо [15, 16], для чого на стадіонах, в офісних і навчальних центрах клубів встановлюють мережі фотоелектричних сонячних батарей, сонячних систем гарячого водопостачання [13, 20, 24, 37]; біопаливо як альтернативне джерело енергії є менш популярним [14]. Для освітлення стадіонів, навчальних корпусів та прилеглих територій використовують енергоефективні світлодіодні лампи [15, 20], для автоматизації систем освітлення встановлюють датчики руху [16, 24]. Варто зазначити, що енергозбереження практикують не тільки в системах опалення, а й у системах охолодження. Для покращення теплоізоляції будівель все більшої популярності набуває «зелена покрівля», яка, до того ж, має й інші корисні функції – збирання дощової води та її очищення, що сприяє зменшенню використання питної води, підтримання дикої природи та біорізноманіття [16, 28, 37].

Використання води. Для всього світу сьогодні однією з найгостріших проблем є нестача питної якісної води, тому правильне її використання є однією з цілей сталого розвитку, якої намагається досягти й спорт. Для додаткового очищення питної води з метою збереження здоров'я спортсменів та персоналу клуби використовують відповідні фільтри. Для економного використання води джерела водопостачання обладнують кранами з низьким потоком, встановлюють сантехніку з розумною системою змиву [15, 16], а також систему збору та перероблення

стічних вод для очищення на місці з подальшим забезпеченням непитних потреб – технічна вода використовується в туалетах та для поливу ландшафтів. Також спортивні клуби встановлюють резервуари для запасаєння води й активно практикують збір дощової води для поливу газонів стадіонів [14, 16, 24, 33, 37] й навіть для створення льодових арен [20]. Досить цікавою, як на нашу думку, є практика використання системи відновлення дощової води з подальшим її використанням у харчових цілях [13].

Відповідальне ставлення до продуктів харчування. Для зменшення вуглецевого сліду за рахунок продуктів харчування у спортивній галузі працює своя система засобів: розробляють поживні вегетаріанські та веганські меню; страви, які були виготовлені в надлишку і не реалізовані, передаються харчовим банкам; харчові відходи направляються до системи утилізації для виробництва біогазу [15, 16]. Намагаючись пропагувати зменшення дистанцій перевезення вантажів, усі страви намагаються готувати на основі продуктів місцевого сільського господарства [14, 20, 24, 37], цей досвід цілком може бути реалізований і в Україні.

Поводження з пластиком. Представники спортивної галузі за кордоном нині активно пропагують відмову від виробів з одноразового пластику. Відвідувачам стадіонів у магазинах клубів пропонують придбати багаторазові сумки за низькими цінами [37]. Одноразові пластикові стаканчики на стадіонах та в приміщеннях клубів замінюють багаторазовими, які можна повністю переробити. Часто замість пляшок одноразового використання співробітникам і вболівальникам видають багаторазові. Пластикові соломинки замінюють паперовими [15, 16, 20]. Важливим є те, що клуби не тільки самі відмовляються від одноразового пластику та пластикового пакування, а й закликають усіх своїх постачальників робити те саме – під час укладення контрактів з партнерами обов'язковою є стратегія скорочення пластикових відходів [10, 11, 14–16, 37].

Одним із трендів спортивної галузі є використання одягу з переробленого пластику та іншого матеріалу. Спортивні клуби замовляють у виробників одяг для персоналу, спецодяг, гостьову форму й навіть форму для гравців клубів, які виробляють з пластикових пляшок, зібраних під час матчів на стадіонах, або з пластику, виловленого у Світовому океані [11, 16, 18]. Цим спортивні клуби пропагують відповідальне ставлення до довкілля.

Поводження з відходами. Спортивні клуби подають позитивний приклад поведінки зі сміттям, намагаючись мінімізувати його відправлення на полігони. На стадіонах та в установах клубів встановлюють сортувальні контейнери для картону, паперу та інших відходів [13, 16, 33, 37]. Під час спортивних подій волонтери нагадують усім присутнім інструкції із сортування та навчають вболівальників правильно сортувати побутові відходи, які потім відправляють на перероблення [8, 18, 24, 37]. Зелені відходи (скошена трава з газонів стадіону, рештки рослинної їжі) доставляють до центрів компостування або місцевим фермерам, які використовують їх для обробітки ґрунту [14]. Відходи кулінарної олії переробляють на біопаливо. Також представники спортивної галузі працюють над пошуком переробників різних канцелярських товарів та використаного спортивного інвентарю: на перероблення відправляють тенісні м'ячі [9], брезент, кулі з біатлону (щоб запобігти забрудненню місцевого ґрунту свинцем), картриджі для принтерів та пакувальні матеріали [20]. Непередбачуваним для нас виявився той факт, що для спортсменів, які викидають сміття прямо на землю під час змагань, спортивні спілки застосовують фінансові санкції [11].

Відповідальний транспорт. Організатори спортивних подій та спортивні клуби закликають своїх співробітників та вболівальників у дні матчів повністю відмовитися від власних автомобілів, використовувати громадський транспорт, велосипеди або ходити пішки. Для цього розробляють пішохідні маршрути і в дні спортивних подій організують для глядачів піші процесії до стадіонів з розва-

гами, які об'єднують прихильників та заохочують їх іти пішки, а не їхати на особистому автомобілі [16, 37]. Також запроваджують освітні програми, які спрямовані на підвищення обізнаності про здоровий спосіб життя та пропагують піші та велосипедні прогулянки [31]. Для заохочення до використання електричних видів транспорту на території стадіонів розміщують безплатні електричні зарядні станції. Для населення, яке використовує велосипеди, організатори спортивних подій створюють велопарки, плани з велосипедними доріжками та критою стоянкою для велосипедів [15, 24, 33, 37]. Деякі клуби забезпечують працівникам систему кредитування, щоб купувати велосипеди для поїздок на роботу, а урядом Великої Британії впроваджено програму «Велосипед до роботи», яка звільняє роботодавця від сплати податків, якщо він забезпечує працівника велосипедом для поїздки на роботу. Для заохочення використовувати громадський транспорт у дні матчів коштом клубів та місцевого бюджету організуються безплатні поїздки вболівальників на стадіон або знижуються тарифи та розширюється транспортна мережа [16, 20].

Під час Олімпійських ігор для зменшення споживання палива та викидів вуглецю в олімпійських містечках активно використовують гібридні автомобілі, електромобілі та автомобілі на альтернативному паливі. Якщо згадати змагання Формули Е, то їх автомобілі працюють на відновлювальній енергії – батареях або на біопаливі HVO (Hydrotreated Vegetable Oil – гідроочищена рослинна олія) [21, 36].

Під час змагань з водних видів спорту організатори зменшують кількість суден підтримки та намагаються більше використовувати електричні катери і поромні перевезення [26].

Захист та відновлення екосистем. Важливе значення має недопущення забруднення екосистем відходами людської діяльності. Багато спортивних клубів проявляють небайдужість до стану екосистем і часто організують збір сміття на територіях, що межують з містами (лісові масиви, пляжі), залучаючи до цього не тільки своїх співробітників, а й місце-

ве населення [16, 20, 31]. Останнім часом з ініціативи спортсменів популярними стали екопробіги зі збору сміття [23]. Великим кроком організаторів спортивних змагань є ліквідація сміттєзвалищ шляхом залучення партнерів до переробки твердих побутових відходів, відновлення деградованих земель, зелена регенерація ділянок на місці колишніх фабрик і сміттєзвалищ, будівництво на їх місці спортивних споруд та майданчиків або перетворення їх на парки відпочинку [11, 18].

Одним із центральних питань, яким переймаються спортивні клуби, є збереження і відновлення біорізноманіття, яке досягають шляхом відновлення зелених насаджень та залучення на ці території різних комах, птахів, тварин [24].

Найпопулярнішим заходом з відновлення екосистем суші серед представників спорту є насадження дерев, кущів, трав, чагарників, що розширює зелену зону міст та створює нові життєздатні екосистеми далеко за їх межами [16, 17, 20, 33]. Посадка захисних смуг та інноваційні проєкти з відновлення зелених насаджень допомагають зменшити наслідки піщаних бур, створюють зелені коридори та ліси-захисники для сільськогосподарських угідь. Цікавим є той факт, що насадження зелених об'єктів присвячується найрізноманітнішим подіям – прийняттю нового гравця в команду, забитий командою гол, виграш команди тощо. До проєктів лісорозведення заохочують приєднуватися і глядачів [15, 16, 33].

Для забезпечення екологічної цілісності передбачають також роботу з водними об'єктами – відновлення берегів річок, інтродукцію водних рослин і тварин для природного очищення води. Саме спортсмени є активними ініціаторами очищення від сміття Світового океану, вони допомагають науковцям вивчати стан його забруднення й створювати карту океанічних сміттєвих плям [26].

Працюючи на благо планети, спортивні організації намагаються зменшити вуглецевий слід [33]. Для компенсації викидів парникових газів оргкомітети Олімпійських ігор викупу-

ють певний відсоток необхідних вуглецевих кредитів (надалі ці кошти використовують місцеві проекти, спрямовані на скорочення викидів CO₂) [36].

Будівництво спортивних споруд здійснюється з урахуванням чинників навколишнього середовища і подальшим активним використанням після завершення Ігор. Найяскравіший приклад – Олімпійські ігри у Ліллегаммері 1994 р.: будівництво підземного хокейного майданчика в залі печери Gjøvik Olympic Cavern Hall було здійснено з урахуванням сталості. Це дозволило заощадити цінний простір у центрі міста, а скеля, розкопана на цьому місці, була повторно використана для будівництва гавані, набережної та терміналу паркування в місті. Після закінчення Олімпіади Gjøvik Olympic Cavern Hall залишився екологічним. Розташований усередині гори, він має стабільну цілодобову температуру, тобто споживання енергії значно менше, ніж звичайної льодової арени [20].

Відповідальне споживання. У практиці організації спортивних подій спостерігається відповідальне ставлення до товарів та довкілля; здійснюється активний пошук партнерів, які виробляють товари, що відповідають принципам сталості: одноразовий посуд з картопляного крохмалю замість паперу; біорозкладний посуд; медалі з дорогоцінних металів, отриманих з перероблених телефонів та інших пристроїв; інформаційні матеріали з вторинно переробленого паперу [36]. Також самі організатори дотримуються навичок сталості: адміністративна частина дематеріалізує протоколи, запрошення надсилають за допомогою програм для обміну та спілкування, електронну пошту використовують замість звичайної; замінюють паперові квитки та газети на електронні [16]; замовляють візуальні засоби спілкування (банери) без датування, щоб їх можна було повторно використовувати з року в рік; здійснюють збір прапорів після кожного матчу з метою їх повторного використання тощо [11, 18, 24].

Освіта для сталого розвитку. За кордоном у галузі фізичної культури і

спорту сьогодні є популярним введення посади фахівця зі сталого розвитку – менеджера з питань сталості та логістики [16, 19] і навіть формування команди з питань сталого розвитку, яка активно працює з постачальниками, щоб забезпечити Ігри товарами, які б відповідали принципам сталості; досліджує сфери, в яких можна досягти найбільшого зиску для сталості [19]. Щоб стимулювати відповідальну поведінку всього персоналу, спортивні команди визначають гравця, який є послом «Зеленої зони» – його місією є донести сталі звички до своїх співробітників, саме він є рушійною силою для того, щоб клубу, місту, регіону допомагати бути екологічно відповідальними [11].

Для заохочення до щоденних сталих дій та підвищення обізнаності з аспектів сталості та навколишнього середовища для працівників, постачальників та вболівальників клубами організуються відповідні курси й семінари; проводяться конференції на місцевих, регіональних та національних рівнях; розповсюджуються освітні листівки; створюються й демонструються відеоінструкції, де пояснюється, як глядачі можуть зменшити свій вплив на навколишнє середовище [24]. Щоб привернути увагу більшої кількості населення планети до проблем довкілля, спортивні клуби організують Тижні та Чемпіонати сталого розвитку, до яких залучають широку громадськість [15, 17, 20]; підтримують різні екологічні акції, наприклад, Всесвітній день навколишнього середовища, «Година Землі» тощо [11, 16, 37]. Під час спортивних подій клуби залучають волонтерів та своїх співробітників для ознайомлення всіх присутніх з відповідальними діями та нагадують, наприклад, як правильно сортування та утилізувати відходи [8].

Спортивні клуби також мають цінний зв'язок з місцевими школами, вони надають школярам навчальні матеріали, проводять акції на екологічну тематику [11, 16, 33] та поширюють інформацію про стійкість через свої безплатні освітні програми [14]. Ставши учасниками таких програм, молоді мають унікальну можливість поба-

чити, як команда підтримує свій «зелений» порядок денний [11]. Також програми передбачають спеціальні уроки, екскурсії та відвідування шкіл гравцями команди, щоб навчати молоді переваг спорту, здоров'я та стійкості. Організують безплатні заходи з підвищення обізнаності про фізичний та психічний добробут [17].

Офіційні вебсайти багатьох спортивних клубів мають спеціальну сторінку, присвячену сталому розвитку. Там клуби пояснюють причини своєї прихильності до сталого розвитку [16] й через соціальні мережі інформують вболівальників та місцевих мешканців про екологічні заходи клубів, популяризують сортування і вторинну переробку, використання «зеленого» транспорту, відповідальне ставлення до ресурсів; інформують про важливість різноманітного харчування, пояснюють шанувальникам та партнерам веганство та інші дієти [25, 37].

Одним з освітніх напрямів є випуск спортивними клубами екологічних посібників [11, 23].

Взаємодія з громадами. Спортивні клуби активно взаємодіють у питаннях сталого розвитку з громадами: резервують квитки для вболівальників, які не мають фінансових можливостей їх придбати; проводять день волонтерства для молодих людей, які бажають набути досвіду у ресторанній галузі та краще почуватися на ринку праці, а потім запрошують їх до лав своїх співробітників [15]. Також підтримують соціальні проекти для людей з особливими потребами, наприклад, збір пластикових кришечок для асоціації «Handibou», яка займається виготовленням візків для спортсменів з травмами [20].

Під час карантинних заходів через пандемію Covid-19 спортсмени організували регулярне спілкування з ізольованими людьми – їм пропонували займатись фізичними вправами вдома. Наприклад «Саутгемптон» розмістив навчальні відеоролики та шкільні вправи на своєму вебсайті для дітей, дозволяючи їм отримати доступ до освіти, не перебуваючи в школі. Також клуби запроваджують телефонне спілкування з самотніми людьми, щоб переконатися, що вони

мають усе необхідне, та щоб розважити їх протягом кількох хвилин. Наприклад, спортсмени вітали членів громади з днем народження і висловлювали підтримку тим, хто цього потребував [15].

Таким чином, спортивні клуби за кордоном дуже відповідально ставляться до вирішення глобальних питань людства й своєю діяльністю намагаються реалізувати якомога більше цілей сталого розвитку. Звичайно, самостійно кожній спортивній організації важко організувати діяльність, щоб сприяти виконанню складових усіх цілей сталого розвитку. Проте, проведений нами аналіз доступних джерел інформації дозволяє зробити висновки, що в цілому діяльність спортивної галузі за кордоном охоплює реалізацію всіх цілей сталого розвитку. Українським спортивним клубам варто брати за взірці дії своїх закордонних колег. Зрозуміло, що не всі закордонні проекти зі сталого розвитку може реалізувати український спорт з банальної причини нестачі коштів, проте, не обов'язково розпочинати з дорогавартісних проєктів на кшталт встановлення сонячних панелей чи власної очисної системи стічних вод. Більшість напрямів діяльності не потребують великих коштів для їх впровадження. Варто набувати відповідних знань і мати бажання діяти.

Увагу всього населення планети до захисту навколишнього середовища та формування навичок сталості привертають і окремі спортсмени. Вони активно пропагують ідеї сталості, створюють благодійні фонди, це футболіст з Норвегії та Сампдорії Мортон Торсбі, іспанський футболіст півзахисник збірної команди Іспанії та англійського клубу «Манчестер Юнайтед» Хуан Мата, автогонщик Льюїс Гамільтон, професійний гравець у регбі Жульєн П'єр, веслувальниця з Великої Британії Меліса Вілсон, британська чемпіонка світу з вітрильного спорту Ганна Міллс та багато інших. Представники мотоциклетного спорту, які відомі як команда «Ride Green Ambassador» (Джеремі Сівер, Такахіса Фуджінами, Грег Хенкок, Марк Маркес, Ренді де Пунье, Алекс Сальвіні, Лая Санс, Пабло Кінталілла), також про-

пагують культуру стійкості у своїх повсякденних заняттях спортом та у своєму повсякденному житті [11].

Щоб підвищити обізнаність громадськості про повагу до навколишнього середовища французький лижник Матьє Навіллод створив асоціацію «Пляшка в морі» – «Une Bouteille A la Mer». Бажання асоціації – мобілізувати всіх учасників спорту на свіжому повітрі – від брендів до спортсменів, від перевізників до роздрібних торговців, від відданих гравців до професіоналів у сфері охорони навколишнього середовища, щоб разом запровадити прості та ефективні рішення. Наприкінці 2019 р. 10 спортсменів високого рівня об'єдналися в межах проєкту «Une Bouteille A La Mer», щоб зробити фотосесію, яка б вплинула на свідомість людей [19].

Отже, за кордоном галузь фізичної культури і спорту вже накопичила дуже великий досвід з реалізації цілей сталого розвитку. Такі позитивні практики спортивної галузі з відповідального ставлення до природи варто впроваджувати і в Україні, про що ми наголошували неодноразово [6, 7].

Висновки. З 2018 р. до реалізації цілей сталого розвитку активно долучається велика кількість спортивних організацій: спортивні клуби, союзи, асоціації, ліги, федерації. Всі вони мають стратегічні плани для сприяння сталому розвитку, які активно здійснюють із залученням широкого кола партнерів; питання сталого розвитку входять до освітніх програм для тренерів та посадових осіб.

Основні напрями роботи спортивних організацій та організаторів спортивних подій зі сталого розвитку можна об'єднати за такими категоріями: енергоменеджмент, використання води, відповідальне ставлення до продуктів харчування, поводження з пластиком, поводження з відходами, відповідальний транспорт, захист та відновлення екосистем, відповідальне споживання, освіта для сталого розвитку, взаємодія з громадами.

Увагу всього населення планети до захисту навколишнього середовища та формування навичок сталості привертають і окремі спортсмени. Вони створюють благодійні фон-

ди та асоціації й активно пропагують ідеї сталості.

Великий досвід з питань реалізації цілей сталого розвитку, який накопичено в галузі фізичної культури і спорту за кордоном, є надзвичайно цінним для спортивної галузі України.

Перспективи подальших досліджень передбачають більш детальне вивчення змісту освітніх проєктів та взаємодії з громадами спортивної галузі за кордоном з питань пропаганди і формування навичок сталості.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бубка СН, Булатова ММ, редактори. 25 років разом. Олімпійська освіта. Київ: Національний олімпійський комітет України. 2017: 128 с. [Інтернет]. Доступно: https://unisport.com.ua/sites/default/files/vseDocumenti/25_rokyv_0.pdf
2. Булатова ММ, редактор. Олімпійська освіта. Методичні рекомендації. Київ: Олімпійська академія України. 2002: 38 с.
3. Імас ЄВ, Циганенко ОІ, Футорний СМ, Ярмолюк ОВ. Екологія спорту: монографія. Київ: Олімпійська л-ра; 2019. 256 с.
4. ECOLympic: як спорт і екорух об'єдналися в проєкті Національного олімпійського комітету [Інтернет]. Доступно: <https://www.coca-cola.ua/do-good/youth/ecolympic-yak-sport-i-ekoruh-obyednalisya-v-proyektii-nacionalnogo-olimpijskogo-komitetu>
5. Тімашева О. Становлення екологічного маркетингу в сучасному олімпійському спорті. Молода спортивна наука України. 2001;5(1):175-177.
6. Цигура ГО. Сутність і структура готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності для сталого розвитку. В: Носко МО, редактор. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. (Серія: Педагогічні науки). 2020; 10 (166): 191-196. DOI: 10.5281/zenodo.4506672
7. Цигура ГО, Гаркуша СВ. Галузь фізичної культури і спорту як перспектива для освіти в інтересах сталого розвитку. Носко МО, Терентьєва НО, редактори. Підготовка фахівців з фізичної культури і спорту: професійно-педагогічні, науково-пошукові, технологічні аспекти: монографія. Черкаси: Чабаненко Ю. А. 2020:172-213.
8. Benyoucef M. «Sustainable Rugby» series (2/5) – FC Grenoble Rugby on the green path. Ecolosport. [Internet] [updated 2020 December 2; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/12/02/serie-rugby-durable-2-5-le-fc-grenoble-rugby-sur-la-voie-verte/>
9. Brach A. Internationals of Strasbourg, the 1st French eco-responsible tennis tournament! Ecolosport. [Internet] [updated 2021 May 22; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/05/22/internationaux-de-strasbourg-1er-tournoi-de-tennis-eco-responsable-francais/>

10. Brach A. Vendée Globe 2020: Fabrice Amedeo will hunt down microplastics. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2020 November 5; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/11/05/vendee-globe-2020-fabrice-amedeo-va-traquer-les-microplastiques/>
11. Campelli M. The Sustainability Report. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sustainabilityreport.com/author/matthew-campelli/>
12. Chernushenko. Greening our games: running sports events and facilities that won't cost the Earth; 1994. 282.
13. Chicago Cubs (baseball) – Sustainability report 2021. [Internet] [updated 2021 May 18; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sport.afrigod.com/chicago-cubs-baseball-sustainability-report-2021/>
14. Creating the Greenest Football Club in the World – Forest Green Rovers. United Kingdom. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://unfccc.int/climate-action/momentum-for-change/climate-neutral-now/creating-the-greenest-football-club-in-the-world-forest-green-rovers>
15. Delmas A. *Ecolosport*. By Sports. Soccer. Southampton FC. Liverpool FC. EURO 2020. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/04/08/southampton-saints-mettent-marche-rse-ecologie/>
16. Delmas A. Premier League & sustainability series. 5 episodes: 1/5: Manchester City; 2/5: Manchester United; 3/5: Brighton and Hove Albion; 4/5: Arsenal; 5/5: Tottenham Hotspurs. *Ecolosport*. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/03/04/manchester-city-serie-premier-league-sustainability-football/>
17. Demolliens V. The Paris Running Festival imagines the running of tomorrow. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2021 May 27; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/05/27/le-paris-running-festival-imagine-le-running-de-demain/>
18. Dubourguier B. «Sustainable Rugby» series (3/5) – Section Paloise wants to lead by example. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2021 December 20; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/12/20/serie-rugby-durable-3-5-la-section-paloise-veut-montrer-lexemple/>
19. Feltrin L. Une Bouteille À La Mer: the commitment of outdoor athletes. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2021 February 3; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/02/03/une-bouteille-a-la-mer-engagement-des-sportifs-outdoor/>
20. Ferrisi M. *Ecolosport*. By Sports. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/04/29/le-rc-toulon-lance-sa-fondation-rugby-coeur-toulonnais/>
21. Ferrisi M. Formula E: reconciling motorsport and sustainable development, is it possible? *Ecolosport*. [Internet] [updated 2021 July 25; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/07/25/formule-e-concilier-sport-automobile-et-developpement-durable/>
22. FIBA.com: 2010 FIBA U17 World Championship for Women Latest news. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <http://cddb12.free.fr/champ-monde-rodez-toulouse/pages-actuels-photos/00-actu-photos.pdf>
23. Fleurance T. «Match for Green» series - 5/7: Lille Métropole Athletics, environmental champions! & Série «Match for Green» – 1/7. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2020 August 22; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/08/22/serie-match-for-green-5-7-lille-metropole-athletisme-champions-de-lenvironnement/>
24. Fleurance T. Roland-Garros: Grand Slam for the climate! *Ecolosport*. [Internet] [updated 2020 September 29; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/09/29/roland-garros-grand-chelem-pour-le-climat/>
25. Foley D. Real Betis launches sustainability platform. *Soccerscene*. [Internet] [updated 2020 Nov 02; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.soccerscene.com.au/real-betis-launches-sustainability-platform/>
26. Gardré D. How sport can reduce its overall climate impact. The Sustainability Report. [Internet] [updated 2019 February 14; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sustainabilityreport.com/2019/02/14/how-sport-can-reduce-its-overall-climate-impact/>
27. International Olympic Committee. Lillehammer 1994 set the stage for sustainable Games legacies. [Internet] [updated 2014 Jan 07; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://olympics.com/ioc/news/lillehammer-1994-set-the-stage-for-sustainable-games-legacies>
28. IOC Guide to Sport, Environment and Sustainable Development. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://olympics.com/ioc/news/ioc-guide-to-sport-environment-and-sustainable-development>
29. Levi's Stadium. *Greenroofs.com*. [Internet] [updated 2014; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.greenroofs.com/projects/levis-stadium/>
30. Maslova N. *Green Olympics: intentions and reality*. Stockholm 2010. 42p. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:473391/FULLTEXT01.pdf>
31. Orr M. Olympic sport sustainability review (Part One, Part Two, Part three). The Sustainability Report. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sustainabilityreport.com/author/madeleine-orr/>
32. Pistorius M. Fair Play For Planet, un label vert pour accompagner les acteurs du sport dans la transition écologique. [Internet] [updated 2021 February 05; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.euractiv.fr/section/soci-t/news/fair-play-for-planet-un-label-vert-pour-accompagner-les-acteurs-du-sport-dans-la-transition-ecologique/>
33. Real Madrid – Sustainability report 2021. Real Madrid has continued to develop its environmental protection policy as a key component of its sustainability strategy. [Internet] [updated 2021 April 29; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sport.afrigod.com/real-madrid-sustainability-report-page-2021/>
34. Sport as an enabler of sustainable development (2018). Resolution adopted by the General Assembly. A/RES/73/24. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://undocs.org/en/A/RES/73/24>
35. Sustainability Through Sport. Implementing the Olympic Movement's Agenda 21. International Olympic Committee. [Internet] [updated 2012; cited 2021 Nov 5]. Available from: https://stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/SportAndEnvironment/Sustainability_Through_Sport.pdf
36. Tokyo a major step forward for sustainable, climate-friendly Olympics. *Sustainability Times*. [Internet] [updated 2021 August 3; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.sustainability-times.com/environmental-protection/tokyo-a-major-step-forward-for-sustainable-climate-friendly-olympics/>
37. Tottenham Hotspur. Tottenham Hotspur named Premier League's greenest Club. [Internet] [updated 2021 January 25; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.tottenhamhotspur.com/news/2021/january/tottenham-hotspur-named-premier-league-s-greenest-club/>
38. UNCC. Participants in the Sports for Climate Action Framework. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://unfccc.int/climate-action/sectoral-engagement/sports-for-climate-action/participants-in-the-sports-for-climate-action-framework>

LITERATURE

1. Bubka SN, Bulatova MM, editors. 25 years together. Olympic education. Kyiv: National Ukrainian Olympic Committee. 2017: 128 p. [Internet]. Retrieved from: https://uni-sport.com.ua/sites/default/files/vseDocumenti/25_rokyv_0.pdf
2. Bulatova MM, editor. Olympic education. Methodological recommendations. Kyiv: Olympic academy of Ukraine. 2002: 38 p.
3. Imas YeV, Tsyganenko OI, Futorny SM, Yarmoliuk OV. Ecology of sport: monograph. Kyiv: Olympic literature; 2019. 256 p.
4. ECOlympic: the project of the National Olympic Committee, in which sport and environmental movement come together [Internet]. Retrieved from: <https://www.coca-cola.ua/do-good/youth/ecolympic-yak-sport-i-ekoruh-obyednalisya-v-proyekti-nacionalnogo-olimpijskogo-komitetu>
5. Timasheva O. Development of environmental marketing in modern Olympic sports. *Young sports science of Ukraine*. 2001;5(1):175-177.
6. Tsyhura HO. The essence and structure of the readiness of future professionals in physical culture and sports for educational activities for sustainable development. In: Nosko MO, editor. Chernihiv: T.H. Shevchenko National university "Chernihiv Colehium". Bulletin of the T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium". (Series: Pedagogical Sciences). 2020; 10 (166): 191-196. DOI: 10.5281/zenodo.4506672
7. Tsyhura HO, Harkusha SV. Physical culture and sports as a perspective for education in the interests of sustainable development. Nosko MO, Terentieva NO, editors. Training of professionals in physical culture and sports: professional, pedagogical, research, and technological aspects: monograph. Cherkasy: Chabanenko Yu.A. 2020:172-213.
8. Benyoucef M. «Sustainable Rugby» series (2/5) – FC Grenoble Rugby on the green path. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2020 December 2; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/12/02/serie-rugby-durable-2-5-le-fc-grenoble-rugby-sur-la-voie-verte/>
9. Brach A. Internationals of Strasbourg, the 1st French eco-responsible tennis tournament! *Ecolosport*. [Internet] [updated 2021 May 22; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/05/22/internationaux-de-strasbourg-1er-tournoi-de-tennis-eco-responsable-francais/>
10. Brach A. Vendée Globe 2020: Fabrice Amedeo will hunt down microplastics. *Ecolosport*. [Internet] [updated 2020 November 5; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/11/05/vendee-globe-2020-fabrice-amedeo-va-traquer-les-microplastiques/>
11. Campelli M. The Sustainability Report. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from:

<https://sustainabilityreport.com/author/matthew-campelli/>

12. Chernushenko. Greening our games: running sports events and facilities that won't cost the Earth; 1994. 282.

13. Chicago Cubs (baseball) – Sustainability report 2021. [Internet] [updated 2021 May 18; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sport.afrigod.com/chicago-cubs-baseball-sustainability-report-2021/>

14. Creating the Greenest Football Club in the World – Forest Green Rovers. United Kingdom. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://unfccc.int/climate-action/momentum-for-change/climate-neutral-now/creating-the-greenest-football-club-in-the-world-forest-green-rovers>

15. Delmas A. Ecolosport. By Sports. Soccer. Southampton FC. Liverpool FC. EURO 2020. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/04/08/southampton-saints-mettent-marche-rse-ecologie/>

16. Delmas A. Premier League & sustainability series. 5 episodes: 1/5: Manchester City; 2/5: Manchester United; 3/5: Brighton and Hove Albion; 4/5: Arsenal; 5/5: Tottenham Hotspurs. Ecolosport. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/03/04/manchester-city-serie-premier-league-sustainability-football/>

17. Demolliens V. The Paris Running Festival imagines the running of tomorrow. Ecolosport. [Internet] [updated 2021 May 27; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/05/27/le-paris-running-festival-imagine-le-running-de-demain/>

18. Dubourguier B. «Sustainable Rugby» series (3/5) – Section Paloise wants to lead by example. Ecolosport. [Internet] [updated 2021 December 20; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/12/20/serie-rugby-durable-3-5-la-section-paloise-veut-montrer-lexemple/>

19. Feltrin L. Une Bouteille À La Mer: the commitment of outdoor athletes. Ecolosport. [Internet] [updated 2021 February 3; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/02/03/une-bouteille-a-la-mer-lengagement-des-sportifs-outdoor/>

20. Ferrisi M. Ecolosport. By Sports. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/04/29/le-rc-toulon-lance-sa-fondation-rugby-coeur-toulonnais/>

21. Ferrisi M. Formula E: reconciling motorsport and sustainable development, is it possible? Ecolosport. [Internet] [updated 2021 July 25; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2021/07/25/formule-e-concilier-sport-automobile-et-developpement-durable/>

22. FIBA.com: 2010 FIBA U17 World Championship for Women Latest news. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <http://cddb12>

<free.fr/champ-monde-rodez-toulouse/pages-actuels/00-actu-photos.pdf>

23. Fleurance T. «Match for Green» series - 5/7: Lille Métropole Athletics, environmental champions! & Série «Match for Green» – 1/7. Ecolosport. [Internet] [updated 2020 August 22; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/08/22/serie-match-for-green-5-7-lille-metropole-athletisme-champions-de-lenvironnement/>

24. Fleurance T. Roland-Garros: Grand Slam for the climate! Ecolosport. [Internet] [updated 2020 September 29; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://ecolosport.fr/blog/2020/09/29/roland-garros-grand-chelem-pour-le-climat/>

25. Foley D. Real Betis launches sustainability platform. SoccerScene. [Internet] [updated 2020 Nov 02; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.soccerScene.com.au/real-betis-launches-sustainability-platform/>

26. Gardré D. How sport can reduce its overall climate impact. The Sustainability Report. [Internet] [updated 2019 February 14; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sustainabilityreport.com/2019/02/14/how-sport-can-reduce-its-overall-climate-impact/>

27. International Olympic Committee. Lillehammer 1994 set the stage for sustainable Games legacies. [Internet] [updated 2014 Jan 07; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://olympics.com/ioc/news/lillehammer-1994-set-the-stage-for-sustainable-games-legacies>

28. IOC Guide to Sport, Environment and Sustainable Development. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://olympics.com/ioc/news/ioc-guide-to-sport-environment-and-sustainable-development>

29. Levi's Stadium. Greenroofs.com. [Internet] [updated 2014; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.greenroofs.com/projects/levisr-stadium/>

30. Maslova N. Green Olympics: intentions and reality. Stockholm 2010. 42p. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:473391/FULLTEXT01.pdf>

31. Orr M. Olympic sport sustainability review (Part One, Part Two, Part three). The Sustainability Report. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available

from: <https://sustainabilityreport.com/author/madeleine-orr/>

32. Pistorius M. Fair Play For Planet, un label vert pour accompagner les acteurs du sport dans la transition écologique. [Internet] [updated 2021 February 05; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.euractiv.fr/section/soci-t/news/fair-play-for-planet-un-label-vert-pour-accompagner-les-acteurs-du-sport-dans-la-transition-ecologique/>

33. Real Madrid – Sustainability report 2021. Real Madrid has continued to develop its environmental protection policy as a key component of its sustainability strategy. [Internet] [updated 2021 April 29; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://sport.afrigod.com/real-madrid-sustainability-report-page-2021/>

34. Sport as an enabler of sustainable development (2018). Resolution adopted by the General Assembly. A/RES/73/24. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://undocs.org/en/A/RES/73/24>

35. Sustainability Through Sport. Implementing the Olympic Movement's Agenda 21. International Olympic Committee. [Internet] [updated 2012; cited 2021 Nov 5]. Available from: https://stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/SportAndEnvironment/Sustainability_Through_Sport.pdf

36. Tokyo a major step forward for sustainable, climate-friendly Olympics. By Sustainability Times. [Internet] [updated 2021 August 3; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.sustainability-times.com/environmental-protection/tokyo-a-major-step-forward-for-sustainable-climate-friendly-olympics/>

37. Tottenham Hotspur. Tottenham Hotspur named Premier League's greenest Club. [Internet] [updated 2021 January 25; cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://www.tottenhamhotspur.com/news/2021/january/tottenham-hotspur-named-premier-league-s-greenest-club/>

38. UNCC. Participants in the Sports for Climate Action Framework. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://unfccc.int/climate-action/sectoral-engagement/sports-for-climate-action/participants-in-the-sports-for-climate-action-framework>

Надійшла 04.11.2021

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Цигура Галина Олексіївна zygura.g@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2998-7537

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14000, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Tsyhura Halyna zygura.g@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2998-7537

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
Hetman Polubotko, 53, Chernihiv, 14000, Ukraine